

УДК 159.9

В. Малюга, канд. істор. наук, с.н.с.,
А. Кравченко,
Д. Zubovskiy

Науково-методичний центр кадрової політики МО України, Київ

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ДЕТЕКЦІЇ ОБМАНУ

У статті здійснено ретроспективний аналіз становлення інструментального підходу до детекції обману. Розкрито історію становлення та розвитку, що налічувала численні моменти коливання наукової думки. Висвітлено ключові теоретичні та практичні напрацювання науковців, що лягли в основу сучасної методології опитування з використанням поліграфа.

Ключові слова: обман, поліграф, ретроспективний аналіз, асоціативний експеримент, опитування з використанням поліграфа.

Постановка проблеми. Сучасні процеси, викликані переходом України до європейських стандартів, зумовлюють необхідність впровадження принципово нових методів забезпечення кадрової безпеки, ефективного попередження правопорушень у сфері державної безпеки, викорінювання корупційної системи у більшості державних структур. У межах цього процесу, як свідчить світовий досвід, особливої актуальності набули методи інструментальної детекції обману, що в нашій країні в основному представлені у вигляді опитування з використанням поліграфа.

Актуальність дослідження. На сьогодні поліграф та пов'язаний з його використанням комплекс методичних процедур набули значного поширення по всьому світу. Наразі, перевірки на поліграфі проводяться більш ніж у 60 країнах світу, серед яких загальноновизнаним лідером є США [7, с.94]. Однак, не зважаючи на позитивний світовий досвід, у нашій країні і до тепер використання поліграфа викликає численну кількість дискусій та протиріч як серед науковців, так і пересічних громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання застосування поліграфа, у тому числі й історичні аспекти розвитку інструментального підходу до детекції обману, в тій чи іншій мірі, розглядалися у працях таких науковців, як: П.В. Мочагін [5], В.А. Варламов [2], В.М. Князев [7], С.І. Оглоблін, О.Ю. Молчанов [9], та інші. Неодноразово ці питання піднімалися науковцями і у вітчизняних періодичних виданнях. Однак, аналіз цих праць свідчить, що до сьогодні серед вітчизняних науковців питання щодо історії становлення та розвитку інструментального підходу до детекції обману не знайшли остаточного висвітлення. На нашу думку, така ситуація обумовлена як певними відголосками радянської ідеологічної пропаганди, так і недостатнім розумінням значення багаторічного процесу розвитку ідей прикладної психології та психофізіології, що стоять в основі процедури опитування з використанням поліграфа. Саме необхідності вирішення останнього і визначило мету нашої роботи.

Метою статті є висвітлення ретроспективного аналізу становлення інструментального підходу до детекції обману та його основних теоретичних та практичних напрацювань.

Викладення основного матеріалу дослідження. Проблематика виявлення обману та створення методів диференціації правдивих повідомлень від дезінформуючих з давніх часів отримала статус необхідної в суспільстві. Як вказує В.А. Варламов, необхідність у створенні відповідних методів "виникла відразу після створення перших проблисків суспільного ладу, а саме, коли колективна діяльність стала реальністю, коли доля

однієї людини стала залежати від сумлінності іншої" [2, с.8]. В силу цих обставин, розпочинаючи із стародавніх часів людство невпинно розробляло та вдосконалювало системи отримання інформації про правду та обман. Цей процес відбувався безперервно та найчастіше відображав епоху, релігійні вірування та соціальні вподобання тогочасного соціуму.

Так, одним з найдавніших методів встановлення правдивості можна вважати ордалію (від лат. *ordaliū* – вирок, суд) – ритуальне випробування, що виключало можливість безпосереднього винесення вироку людиною [5, с.128]. Ця процедура здобула необмежену поширеність серед ранніх суспільств та була присутня майже у всіх народів на перших етапах становлення їх культури. Вона відображала силу релігійних вірувань тогочасного населення та в основному базувалася на уявленні про "світову справедливість", що в змозі захистити невинну особу та покарати винну.

Різноманітні версії таких ордалій були описані в стародавній Греції, дохристиянській Скандинавії, Німеччині, Ісландії, Японії, Індії, Полінезії та Африці [7]. До найбільш широко представлених можна віднести: ордалії із застосування розпеченого заліза та ордалії із застосуванням кип'ячої води. Саме два цих підходи в різноманітних варіаціях складали основу архаїчного права у більшості країн Європи. Так, створена за часів Ярослава Мудрого найдавніша збірка державних законів "Руська Правда", дозволяла застосування ордалій у суперечках між громадянами та вказувала, що "позивач може... вимагати, щоб відповідач виправдався випробуванням залізом... а якщо позов вартує півгривні..., то водою" [4, с.20]. Подібні ж описи застосування ордалій можна зустріти у "Польській Правді", чеському "Праві Конрада" та сербському "Законі Стефана Душана", що робило їх один із ключових елементів судових систем цих країн [7, с.20].

Крім широко представленого застосування заліза та води в історії представлені й менш відомі ордалії, більшість з яких були виключно специфічними для певних регіонів світу. Так, відомий юридичний психолог та дослідник історії виявлення обману П.Тровілло повідомляє про такі специфічні ордалії, як випробування балансуванням (*ordeal of the balance*) та випробування червоною водою (*ordeal of the red water*) [10]. Кожне з цих випробувань розвивалось ізольовано та відображало релігійні вірування місцевого населення. Зокрема, випробування червоною водою було поширено у тубільських племенах Західної Африки та обумовлювалось наявністю у місцевій флорі рослини, що наразі відома ботанікам як "*Erythrophleum ordale*". Саме кора цієї рослини, яка вважалася священним фетишем, визначала сутність ордалії та на думку тубільців забезпечувала "справедливість" прийнятого рішення.

Окрім ордалій в історії людства яскраво проявився й інший, більш "психологізований" підхід до виявлення обману, який у своїх висновках скоріше базувався на помічених об'єктивних закономірностях, ніж архаїчних віруваннях. Цей підхід відображав загальне імпліцитне уявлення про взаємозв'язок між фізіологічними проявами обману та емоціями.

Так, ще в давнину, було встановлено, що страх перед викриттям і, як наслідок, покаранням, супроводжувався певними змінами динаміки фізіологічних функцій, які доступні зовнішньому спостереженню. Наприклад, помітивши, що сильний страх знижує активність секреції слинних залоз, стародавні китайці вкладали до рота підозрюваної особи жменю сухого рису або рисової муки. Тримавши цю субстанцію в роті підозрюваний повинен був вислухати інкриміновані йому звинувачення. У тому випадку, якщо після певного періоду часу рис або мука залишалися сухими, судді виносили вирок, що підозрюваний обманює і як наслідок визнавали його винним [2, с.8]. Подібного роду випробування виявилися стійкими до змін епох та активно використовувалися у часи Середньовіччя іспанською інквізицією. Щоправда, в цей період замість рису підозрювана особа повинна була проковтнути шматок сиру чи сухого хліба [18].

Особливу роль в якості інформативного фізіологічного "параметра обману" відігравали особливості динаміки частоти пульсу та кровонаповнення артерії. На близькому сході цей параметр ще в глибоку давнину активно використовувався для виявлення подружньої невірності [2; 5]. Методика перевірки була надзвичайно простою. Спеціально тренувана людина прикладала палець до артерії підозрюваної особи та називала імена осіб, які теоретично могли виступати в ролі коханця. Коли лунало значиме ім'я, у підозрюваного, в результаті сильного емоційного напруження, різко змінювалися як частота пульсу, так і кровонаповнення артерії.

Проте, використання цього параметра не є виключно специфічним для близького сходу. Свідчення про його застосування зустрічаються протягом всієї історії людства та відображені в різноманітних художньо-літературних творах різних епох. Так, Плутарх у своєму творі "Порівняльні життєписи" повідомляє про випадок, коли знаменитий грецький лікар і анатом Ерасістрат за допомогою реєстрації пульсу зумів виявити приховане кохання царевича Антіоха до своєї мачухи Стратоніки та, як наслідок, встановити істинну причину його хвороби [8]. Цей же сюжет, з мінімальними змінами, описується в книзі "Декамерон" відомого італійського письменника епохи Відродження Дожовані Бокачо та у середньовічній літературній збірці "Римські діяння" [1].

Більш чітке уявлення про зв'язок між об'єктивними показниками пульсу й обманом та застосуванням цього зв'язку при виявленні останнього було сформовано у Новий час Даніелем Дефо. У своєму трактаті під назвою "Ефективний проект безпосереднього попередження вуличних пограбувань і припинення будь-яких інших заворушень ночами", який вийшов у світ у 1730 р., Д. Дефо констатував, що "у злодія існує тремтіння у крові, яка, якщо нею зайнятися, викриє його". В силу цього він радив, не зважаючи на сміливий вираз обличчя чи неправдиву мову злочинців "захопити зап'ястя та прощупати їх пульс ... тріпотіння серця, нерівний пульс, раптове серцебиття очевидно... повинно визначити що він є злочинцем" [18].

Розглянуті вище способи виявлення обману в основному базувалися на імпліцитних, теоретично не осмислених переконаннях. Відсутність теоретичного уявлення та наукового осмислення всього складного механізму психофізіологічних реакцій, їх внутрішньої

природи в організмі людини не дозволяли в повній мірі оцінити їх можливість практичного застосування [7].

Лише в середині XIX ст. таке осмислення стало можливим. Бурхливий розвиток фізіології та створені умови для розвитку технічних засобів ("гемодинамометр" – 1828 р. та "сфігмоманометр" – 1896 р.) забезпечили можливість проведення багатьох значних досліджень, що все частіше звертали свою увагу на конкретні проблеми обману [18]. Особливий інтерес у цьому контексті представляють роботи видатного італійського фізіолога Альфреда Моссо, що здійснювались з 1875 до 1896 року.

У своїх експериментах А. Моссо не приділяв безпосередню увагу дослідженню проблеми обману, проте зробив багато спостережень, які згодом лягли в основу інструментальних методів його виявлення. Зокрема, виконуючи багато ретельних експериментів, досліднику вдалося створити узагальнену концепцію взаємозв'язку між емоційним станом людини (зокрема станом страху) та змінами її фізіологічних параметрів [16]. Як зазначав сам автор, фізіологічні зміни під час переживання людиною стану страху, інколи були настільки значимими, що інші "фізіологи були надзвичайно здивовані", розглядаючи репродуктивні криві опублікованих експериментів [16].

За результатами своїх досліджень А. Моссо зробив висновок, що варіації, які з'являються у кров'яному тиску під час страху набагато більші ніж у результаті впливу простих звуків чи будь-яких інших аудіальних подразників [16].

У цей же час видатний психіатр та криміналіст Ч. Ломброзо розпочав активну роботу по впровадженню наукових методів у практичну діяльність кримінальної поліції. Результати цієї роботи дослідник у 1895 р. опублікував у своїй знаменитій книзі "Злочинна людина", де окрім самих випадків перевірок, ретельно описав використаний інструментарій – гідросфігмограф. Як повідомляється, за допомогою цього приладу Ч. Ломброзо точно встановив, що підозрювана особа не причетна до пограбування, але винна у крадіжці паспортів і інших документів [7].

Крім того, у 1902 р. Ч. Ломброзо за допомогою інструментальних методик виявлення обману, вдалося вперше довести в суді непричетність особи, яку звинувачували у зґвалтуванні та вбивстві п'ятирічної дівчинки. В ході розслідування цієї справи дослідник вперше застосував методологію, яка зараз широко відома як "метод нейтральних-значимих запитань". У якості значимих подразників використовувались зображення вбитої дівчини, а у якості нейтральних – ряд зображень інших дітей [7].

З кінця XIX ст. паралельно з дослідженнями фізіологів по виявленню обману стали з'являтися роботи дослідників, які для досягнення цієї ж цілі, в першу чергу, апелювали до психологічних знань. Цьому багато в чому посприяв тогочасний бурхливий розвиток прикладної психології та створені перші експериментально-психологічні методи діагностики психіки людини. Одним із таких методів діагностики став асоціативний експеримент.

Перше дослідження пов'язане із використанням асоціативного експерименту для діагностики психічних процесів було опубліковане у 1879 р. англійським вченим Френсісом Гальтоном в другому виданні наукового журналу Brain, під назвою "Психометричні експерименти" [12]. Саме в цій роботі видатний вчений заклав підвалини методології асоціативного експерименту, яскраво продемонструвавши діагностичне значення часу асоціативної реакції для висвітлення прихованих від об'єктивного спостереження психічних процесів.

Відразу ж за Ф. Гальтоном, проблема асоціацій та їх вивчення почала активно досліджуватись у лабораторії експериментальної психології Лейпцизького університету під керівництвом Вільгельма Вундта. Було проведено ряд досліджень, у ході яких сформульовано основну методологію проведення асоціативного експерименту. Асоціативний експеримент Ф. Гальтона зазнав суттєвої модифікації та був доведений до майже стандартизованої форми, яка у подальшому почала активно використовуватись не лише в дослідницьких, але й практичних цілях.

Так, перша спроба застосування асоціативного експерименту в практиці виявлення обману належить М. Вертгеймеру, який в рамках своєї дисертаційної роботи відобразив серію експериментів по застосуванню асоціативного експерименту для встановлення "емоційних комплексів", пов'язаних з "кримінальною провиною злочинця" [20]. Вченим було встановлено, що час реакції на слова-подразники, які безпосередньо пов'язані з афективною подією, відрізняються від часу реакції на слова-подразники нейтрального характеру (не пов'язані з подією). Ці спостереження дозволяли виявляти осіб, які мають в своїй пам'яті пов'язані із злочином афективні сліди (деталі, обставини), та ефективно диференціювати їх від осіб, що не мають до цього злочину жодного відношення [20].

Ці дослідження в подальшому знайшли своє відображення у науковій роботі американського психолога Р. Йоркса, який провів серію експериментів, спрямованих на перевірку можливості застосування асоціативного експерименту для виявлення обману та встановлення приховуваних знань. У цих експериментах досліджуваному було дозволено потай відкрити одну з двох коробок, що містили певне наповнення, а дослідник намагався за допомогою серії асоціативних реакцій визначити, яка саме коробка була відкрита. Дослідження встановили чітку закономірність збільшення часу реакції між словом-стимулом та асоціацією під час повідомлення обману [21]. Проте, сам Р. Йоркс зазначав, що в цих дослідженнях він ще не оволодів методом до кінця і тому результати волів розглядати лише як проміжні та такі, що потребують подальшого уточнення.

Уточнення цих результатів здійснили Г. Ліч та М. Весба, які опублікували ретельний кількісний та якісний аналіз цього методу. Використовуючи аналогічну процедуру, вони перевірили стійкість результатів на максимально доступній кількості респондентів. Результати їх кількісного аналізу узгоджувались з результатами попередніх досліджень, підтверджуючи наявність чіткого взаємозв'язку між повідомленням обману та збільшенням часу реакції під час асоціативного експерименту. Особливо важливим аспектом цього дослідження була спроба експериментаторів проаналізувати якісну сторону відповідей, а саме характер слів, якими досліджувані реагували [13].

Однак, не зважаючи на бурхливий розвиток асоціативний експеримент так і став ключовим методом виявлення обману. В цьому значну роль відіграли нові напрацювання в галузі інструментальних методів виявлення обману. Так, на початку ХХ ст. австрійський фізіолог А. Беннусі детально дослідив взаємозв'язок між обманом та декількома фізіологічними параметрами, у тому числі артеріальним тиском, пульсом та частотою дихання. Зокрема, у своїх дослідженнях динаміки процесу дихання вчений прийшов до висновку, що частота дихальних циклів та співвідношення тривалості вдиху до тривалості видиху змінюється, коли обстежуваний обманює [7]. За результатами своїх досліджень А. Беннусі

у 1913 р. виступив з доповіддю на другій зустрічі Італійського психологічного товариства в Римі, у якій заявив про можливість встановлення обману за допомогою реєстрації дихання майже із 100-відсотковою точністю.

Разом з європейськими вченими, які працювали над проблемою розвитку інструментального підходу до виявлення обману, аналогічні дослідження проводили і їх американські колеги. Так, в 1908 р. професор Гарвардського університету Гуго Мюнстерберг, опублікував книгу "З місця свідка", де запропонував з метою виявлення змін в емоційному стані підозрюваного або відповідача проводити дослідження з реєстрацією трьох фізіологічних характеристик: дихання, кров'яного тиску та шкірно-гальванічної реакції (один з різновидів електродермальної активності і показник електропровідності шкіри). Для вимірювання шкірно-гальванічної реакції Мюнстерберг використовував гальванометр – прилад для вимірювання сили гальванічного струму, заснований на спостереженні магнітних дій, вироблених цим струмом.

У цей же час почав свої дослідження в області інструментальної детекції обману один зі студентів Гуго Мюнстерберга – Вільям Марстон. З 1915 р. він проводив наукові дослідження, в ході яких за допомогою сфінгоманометра і стетоскопа реєстрував систолічний кров'яний тиск, ставлячи запитання на значущі (релевантні) і нейтральні теми. Реєстрацію отриманих показників В. Марстон проводив від руки, малюючи криву, яка слугувала у подальшому для оцінки наявності чи відсутності обману. Розроблений в цих дослідженнях метод отримав назву "тест діагностики обману за допомогою кров'яного тиску" [7].

Наукові напрацювання вченого були активно використані під час Першої світової війни. Саме тоді В. Марстону, як психологу і члену науково-дослідного комітету Сполучених Штатів, було доручено дати оцінку можливостей методів інструментальної "детекції обману" в рамках боротьби з німецьким шпигунством. Група психологів, до якої входив У. Марстон, вивчивши тодішній рівень розвитку психофізіологічної детекції обману, констатувала, що "тест діагностики обману за допомогою кров'яного тиску", був найбільш ефективним з існуючих на той час методів детекції; його результативність досягала 97% [9].

Науково-дослідний комітет запропонував контррозвідці США впровадити в свою діяльність інструментальну "детекцію обману", а Вільяма Марстона призначити спеціальним агентом Міністерства оборони США по використанню інструментальної "детекції обману" з метою боротьби з німецькою агентурою. Проте, з урахуванням швидкого закінчення війни, Міністерство оборони США залишило цю пропозицію без особливої уваги.

Серед піонерів техніки поліграфічних перевірок необхідно назвати співробітника поліції штату Каліфорнія Джона Ларсона, який у 1921 р. сконструював перший прообраз професійного поліграфа та запропонував одну з перших методик його використання – у подальшому ця техніка задавання запитань стала відомою як тест релевантних-нейтральних запитань. Основна аргументація такого типу дослідження базувалася на припущенні, що винна особа буде демонструвати підвищену фізіологічну реакцію на запитання, пов'язані із злочином, в той час як невинна особа буде відображати невелике розходження в силі фізіологічної реакції на запитання будь-якого типу. Пристрій Дж. Ларсона виглядав доволі громіздким (довжина 152,4 см., висота 76,2 см., вага 12,3 кг), проте дозволяв одночасно вимірювати та записувати у випробуваного кров'яний тиск, серцеві скорочення, частоту пульсу і зміни в диханні [7]. За допомогою цього пристрою в період з 1921 по 1923 рр.

досліднику вдалося обстежити 861 особу і виявити більше 200 злочинців [14]. За результатами цих перевірок дослідником було опубліковано цілу низку наукових та науково-популярних робіт як у спеціалізованих журналах так і виданнях для широкого загалу, що дозволяє розглядати Дж. Ларсона як особу, яка зробила найбільше для інформування громадськості про застосування інструментальних методів виявлення обману.

Ще однією особою яка мала вирішальне значення для інструментального підходу до виявлення обману є Леонард Кілер, який в 30-х роках минулого століття розробив перший прообраз сучасного поліграфа і організував його серійний випуск. Цей пристрій одночасно записував пульс, зміну об'єму крові, та дихання, а в 1939 році був додатково оснащений каналом реєстрації шкірно-гальванічної активності. Саме введення каналу шкірно-гальванічної реакції робило цей прилад унікальним та значно підвищувало інформативність отриманих результатів. Пристрій Л. Кілера, був першим інструментом, придбаним ФБР [7;15].

Окрім ФБР поліграф Л. Кілера, використовувався ним у Чиказькій криміналістичній лабораторії – першому розподілі по використанню поліграфа в системі правоохоронних органів. До 1935 р. Кілер обстежив близько двох тисяч підозрюваних у скоєнні злочинів та розробив першу стандартизовану методику під назвою “тест піку напруги” [15].

У 1945 р. один з найвідоміших у світі поліграфологів американець Джон Рейд, узагальнивши досвід попередників, створив поліграф, який крім кров'яного тиску, пульсу, дихання і опору шкіри реєстрував тремор м'язів ніг і передпліччя. Така реєстрація відбувалася за допомогою сенсорів руху, вмонтованих під підлокітниками і сидінням поліграфного крісла. А вже у 1947 р. він розробив методику контрольних питань (control question technique), включивши контрольне запитання в існуючу методику перевірок і нейтральних запитань. Дж. Рейд вважається “батьком контрольних запитань” (запитань порівняння), хоча і до нього практично всіма фахівцями в області “детекції обману” використовувалися, так звані, питання порівняння в тій чи іншій формі [17].

Як Л. Кілер так Дж. Рейд у своїх перевірках підкреслювали роль поліграфа в якості пристрою для допиту та стверджували, що “справжнім детектором обману” є екзаменатор, який керується своєю підготовкою та попереднім досвідом [7]. Цей підхід, з його відсутністю стандартизації та припущенням про специфічну поведінку при повідомленні обману, піддавався жорсткій критиці. У відповідь на цю критику, Клів Бакстер, студент Л. Кілера та Дж. Рейда, розробив першу стандартизовану методику перевірки (“метод порівняння зон”) та цифрову систему підрахунку поліграм [10]. Ці введення значно підвищили точність та надійність результатів. Окрім цього він суттєво скоректував формулювання запитань, що задавалися та пояснив роботу поліграфа в термінах концепції психологічної установки.

Подальший розвиток застосування поліграфа відбувався у напрямі підвищення точності реєстрації фізіологічних показників та розробленні нових методів тестування. У 1968 р. на п'ятому щорічному семінарі Кілеровського інституту поліграфа Дж. Янкі вніс пропозицію щодо

комп'ютеризації поліграфа, а вже у 1974 р. ця ідея була реалізована в електронних поліграфах серії “Polyscribe” компанії “Stolting” [3, с. 62].

Висновки з даного дослідження. Таким чином, підсумовуючи вищезазначене можна констатувати, що інструментальний підхід до виявлення обману мав тривалу історію становлення та розвитку, що налічувала численні моменти коливання наукової думки.

Перспективи подальших досліджень. Результати дослідження перспективно використовувати під час розробки навчальних планів для підготовки спеціалістів поліграфа. Зокрема, результати статті можуть бути використані в межах теми “Історичні аспекти становлення інструментального підходу до детекції обману”.

Список використаних джерел

1. Бокаччо Дж. Декамерон / Пер. с ит. А. Веселовского. – СПб. : Азбука, Азбука-Аттикус, 2013. – 640 с.
2. Варламов В.А. Детектор лжи / ГУВД Краснодарского края. – Краснодар: «Советская Кубань», 1998. – 368 с.
3. Використання поліграфа в правоохоронній діяльності : проблеми та перспективи [Текст] : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 листоп. 2015 р.) – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 60–62
4. Марданов Д.А. Психофизиологическое исследование ситуативной дезинформации в условиях психологического отбора (В системе правоохранительных органов) : дис. канд. псих. наук: 19.00.02 / Марданов Дамир Ансарович. – Уфа, 2002. – 137 с.
5. Мочагин П.В. Психофизиологическое исследование как разновидность метода выявления скрываемой информации : понятие и сущность / П.В. Мочагин // Вестник Удмуртского университета. – 2012. – №2. – С. 128–135.
6. Романченко Ю.А. “Божий суд” как поиск справедливости / Ю.А. Романченко // Известия Южного федерального университета. Технические науки. – 2005. – № 6. – С. 222–225.
7. Полиграф и его практическое применение: Учеб. пособие / В. Князев, Г. Варламов. – М. : «Принт-Центр», 2012. – 859 с.
8. Плутарх. Сравнительные жизнеописания / Плутарх. – М. : Академия наук СССР, 1964. – 503 с.
9. Оглоблин С.И. Инструментальная “детекция лжи” (проверки на полиграфе): академический курс / С.И. Оглоблин, А.Ю. Молчанов – Ярославль : Ньюанс, 2004. – 464 с.
10. Backster C. Polygraph professionalization through technique standardization / C. Backster // Law and Order. – 1963. – Vol. 11. – №. 4. – P. 63-64.
11. Daniels C.W. Legal aspects of polygraph admissibility in the United States / C. W. Daniels // Handbook of Polygraph Testing. – 2002. – P. 327-338.
12. Galton F. Psychometric experiments / F. Galton // Brain. – 1879. – Vol. 2. – №. 2. – P. 149-162.
13. Leach H.M. Some tests by the association reaction method of mental diagnosis / H.M. Leach, M.F. Washburn // The American Journal of Psychology. – 1910. – Vol. 21. – № 1. – P. 162–167.
14. Larson J.A. Lying and its detection: A study of deception and deception tests / J.A. Larson, G.W. Haney, L. Keeler – Chicago, IL : University of Chicago Press, 1932. – P. 99.
15. Matte J.A. Forensic psychophysiology using the polygraph: Scientific truth verification, lie detection. / J.A. Matte – New York : JAM Publications, 1996. – 709 p.
16. Mosso A. Fear / A. Mosso., 1896. – 330 p.
17. Reid J.E. Truth and deception: The polygraph (lie-detector) technique. / J.E. Reid, F.E. Inbau – Williams & Wilkins, 1977 p.
18. Segrave K. Lie detectors: a social history. / K. Segrave – McFarland, 2003 p.
19. Trovillo P.V. A history of lie detection / P.V. Trovillo // Journal of Criminal Law and Criminology (1931–1951). – 1939. – Vol. 29. – №. 6. – P. 848-881.
20. Wertheimer M. Experimentelle Untersuchungen zur Tatbestandsdiagnostik. / M. Wertheimer, J. Klein – Arch. f. d. ges. Psychol. – 1905. – № 6. – P. 59–131
21. Yerkes R.M., Berry C.S. The association reaction method of diagnosis / R.M. Yerkes, C.S. Berry // Amer. J. Psychol. – 1909. – № 24. – P. 22–37.

Надійшла до редколегії 16.12.2016

В. Малюга, канд. истор. наук, с.н.с.,
А. Кравченко,
Д. Зубовский

Научно-методический центр кадровой политики МО Украины, Киев

В статье осуществлен ретроспективный анализ становления инструментального подхода к детекции обмана. Раскрыта история становления и развития, насчитывавшая многочисленные моменты колебания научной мысли. Освещены ключевые теоретические и практические наработки ученых, которые легли в основу современной методологии опроса с использованием полиграфа.

Ключевые слова: обман, полиграф, ретроспективный анализ, ассоциативный эксперимент, опросом с использованием полиграфа.

V. Maliuha, PhD in History, Senior Researcher,

A. Kravchenko,

D. Zubovskyi

Scientific and Methodological Centre for Personnel Policy of the Ministry of Defense of Ukraine, Kyiv

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF FORMATION OF INSTRUMENTAL APPROACH TO DECEPTION DETECTION

The article contains a retrospective analysis of formation of instrumental approach to deception detection. The article reveals the history of formation and development containing a lot of moments of scientific thought fluctuations. Article deals with the key theoretical and practical achievements of scientists who laid the foundation for modern methodology of the survey using polygraph.

Keywords: deception, polygraph, retrospective analysis, associative experiment, a survey using polygraph.